

ДОСЛІДЖЕННЯ КУРГАННОГО МОГИЛЬНИКА «ДЕРГАЧІ» (2018—2019 рр.)

К. Ю. Пеляшенко

В 2018—2019 рр. археологічною експедицією Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова проводились розкопки курганного могильника скіфського часу «Дергачі». Пам'ятка розташована на території Дергачівської міської ради Харківського району Харківської області і знаходиться на краю правого корінного берега р. Лопань (басейн р. Сіверський Донець).

Перші розкопки на могильнику провів у 1903 р. викладач Харківського університету Є. П. Трефільєв, який впродовж кількох днів розкопав 10 курганів. Колекція артефактів була втрачена під час Другої світової війни, а публікації цих матеріалів містять дуже стислі узагальнюючі описи та не дають повної уяви про поховальний обряд (Трефільєв 1905; 1907). Більше ніяких археологічних досліджень на пам'ятці не проводилось.

У 2018 р. місце розташування могильника було віднайдене, зроблено опис та план і розпочаті розкопки. Нині на території могильника зафіксовано 32 насипи діаметром від 3 до 15 м, висотою від 0,1 до 1,0 м (Є. П. Трефільєв у 1903 р. нараховував 60—70 курганів). Більша їх частина знаходиться у лісопосадці, де вони розташовані досить компактно, деякі насипи перекривають один одного, тільки шість насипів зафіксовано на ораному полі, тут збереглися тільки великі за розмірами кургани, що вказує на те, що частину насипів могильника знівельовано в результаті багаторічної оранки. Орієнтовні розміри території на якій розташовані кургани 200 × 200 м. На двох курганах зафіксовані візуальні сліди пограбування і ще на одному кургані встановлені меморіальні кам'яні знаки.

За два польові сезони було розкопано сім курганних насипів. Досліджені кургани мали невеликий діаметр і висоту, тому розкопувались ручним способом, методом закладення двох траншей з залишенням центральної бровки.

Курганні насипи складені з чорноземного, або чорноземно-глинистого ґрунту, в якому траплялись чисельні фрагменти ліпного посуду, рідше кістки тварин, камені. У насипу одного з курганів (к. 3) виявлені фрагменти від однієї амфори (стілки і фрагмент дна), які лежали не компактною групою (розвалом), а фіксувались у різних місцях. З семи досліджених насипів, два не містили під собою поховань: під одним з них (к. 5) прямо під центром були виявлені залишки відкритого вогнища у вигляді пропеченого суглинку та вуглеців, а під другим (к. 25) не було виявлено жодних залишків. Лише під одним курганом було за-

фіксовано дві поховальні камери (к. 4), що розведені від центральної найвищої точки: в південно-східному і західному секторах та можуть вважатися одночасними.

Материковий викид зафіксований лише в найбільшому по висоті кургані (к. 2) та простежений по всьому периметру могили. У інших курганах викид або взагалі був відсутній або фіксувався у вигляді невеликих прошарків глини.

Усі поховальні камери мали прямокутну форму при співвідношенні сторін приблизно 2 : 3. Всі вони орієнтовані довгою віссю по лінії південний захід — північний схід. У всіх випадках, де вдалось зафіксувати положення кістяків, вони лежали черепом на південний схід. Конструкція поховальних камер різна: ґрунтові ями, склеп, яма з заплічками. Глибина поховальних камер також різна: від 0,5 до 1,4 м від рівня давньої поверхні. В усіх випадках зафіксована дуже погана збереженість кісток скелету, що відмічав ще перший дослідник пам'ятки. Лише в кургані 2 вдалось зафіксувати майже цілий чоловічий скелет.

Майже у всіх випадках поховальні камери були пограбовані. В одному кургані (к. 24) зафіксовано кілька проникнень зверху. Лише в одному похованні дитини (к. 4, п. 2) не виявлено явних слідів пограбування.

Інвентар, що походить з поховань, досить бідний. Знахідки представлені: бронзовими наконечниками стріл, залізними ворворкою та втоком від списа / дротика (к. 2), залізними проколкою та ножем (к. 3); залізними пряжкою і гачком, ножем з кістяною рукояткою, скляним намистом (к. 4, п. 1), бронзовим наконечником стріли (к. 4, п. 2), бронзовими наконечником стріли та сережкою, скляним намистом (к. 24).

На даний момент, знайдені артефакти дозволяють датувати розкопані об'єкти в межах кінця V—IV ст. до н. е.

ЛІТЕРАТУРА

Трефилев, Е. П. 1905. Археологическая экскурсия в с. Дергачи Харьковского уезда в августе 1903 года. *Сборник Харьковского историко-филологического общества*, 16, с. 26—28.

Трефилев, Е. П. 1907. Археологическая экскурсия в с. Дергачи, Харьковского уезда в августе 1903 г. *Труды XIII Археологического съезда*, 2, с. 102—103.